

POMIDORDA KUZGI TUNLAMGA QARSHI “BIOSLIP BT” PREPARATINI BIOLOGIK SAMARASI

1

Tashpulatov Uygun Bekmurzaevich

ABSTRACT

Ushbu maqolada pomidor ekinlarida uchraydigan zararkunanda Kuzgi tunlam'ga qarshi Bioslip BT biologik preparati sinovdan o'tkazilgan. Olib borilgan sinov natijalariga ko'ra, ushbu preparat qo'llanilgan variantlarda biologik samaradorlik Kuzgi tunlam'ga qarshi 7 va 14-kunlarda, 87,5-91,4% ni tashkil etgan.

2

Tashmurotov Kamoliddin To'rabek o'g'li

KEYWORDS

Pomidor

kuzgi tunlam

preparat

qurt

tuxum

biologik samaradorlik

Bioslip BT

KIRISH

Mamlakatimizda aholini oziq-ovqat mahsulotlari, xususan yangi va sifatli meva va sabzavotlar bilan ta'minlashga katta ahamiyat beriladi. Ma'lumki, so'nggi yillarda mamlakatimizda meva-sabzavotchilik sohasini rivojlantirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Hukumatimiz tomonidan bu borada tub islohotlar amalga oshirilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning "Meva-sabzavotchilik va uzumchilik tarmog'ini yanada rivojlantirish, sohada qo'shilgan qiymat zanjirini yaratishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori bunga yaqqol misol bo'la oladi.

Qishloq xo'jaligi vazirligining ma'lumotlariga ko'ra, meva-sabzavotchilikka ixtisoslashgan tumanlarning barchasida klasterlar tashkil etish orqali qayta ishlash, eksport va qo'shilgan qiymat hajmini oshirish ustuvor masala ekanligi, joriy yilda 2 million 400 ming tonna yoki o'tgan yilga nisbatan 1,7 barobar ko'p meva-sabzavot eksport qilinishi bildirilgan. Inson uzoq umr ko'rishi, sog'lig'i va ishlash qobiliyati

xossalariga ko‘ra “Salomatlik bulog‘i” deb ataydilar.

Kuzgi tunlam tarqalishi va yashash muhiti: Kuzgi tunlam Yevropa, Osiyo va Afrikaning ko‘plab hududlarida keng tarqalgan. U turli tuproq-iqlim sharoitlariga moslashuvchan bo‘lib, ayniqsa mo‘tadil va iliq iqlim sharoitida yaxshi rivojlanadi. O‘zbekiston sharoitida zararkunanda asosan sug‘oriladigan dehqonchilik hududlarida keng uchraydi.

Rivojlanish sikli: Kuzgi tunlam to‘liq rivojlanishga ega bo‘lib, quyidagi bosqichlarda rivojlanadi:

Tuxum, lichinka (qurt), g‘umbak, imago (kapalak)

Urg‘ochi kapalaklar tuxumlarini tuproq yuzasiga yoki o‘simlik qoldiqlariga qo‘yadi. Lichinkalar tuproqda yashab, o‘simlik ildiz bo‘g‘zi va poyasini kemirib zararlaydi. Ayniqsa yosh nihollarga katta zarar yetkazadi.

Iqlim omillariga bog‘liqligi: Zararkunandaning rivojlanishi bevosita harorat va namlikka bog‘liq:

Optimal harorat: 20–25° C.

Past haroratda rivojlanish sekinlashadi.

Yuqori namlik tuxum va lichinka rivojlanishi uchun qulay sharoit yaratadi.

Kuzgi tunlam yiliga odatda 3–4 avlod beradi, iliq iqlim sharoitida esa avlodlar soni ortishi mumkin.

1-rasm. Kuzgi tunlam yetuk zoti va qurti

Faollik xususiyati. Kuzgi tunlam asosan tun payti faol bo‘ladi. Kapalaklar kechasi uchib, tuxum qo‘yadi. Lichinkalar esa kunduz kuni tuproq ichida yashirilib, kechasi oziqlanadi. Shu sababli zararkunandani erta aniqlash qiyin kechadi.

o'simlikning qurib qolishiga olib keladi.

Natijada ekin siyraklashadi va hosildorlik keskin kamayadi.

Qishlash xususiyati. Kuzgi tunlam asosan tuproqda lichinka yoki g'umbak bosqichida qishlaydi. Bahor kelishi bilan rivojlanish davom etadi va yangi avlod paydo bo'ladi.

Tabiiy kushsindalari. Zararkunandaning sonini tabiiy ravishda kamaytiruvchi omillar mavjud:

parazit hasharotlar (brakonlar)

yirtqich qo'ng'izlar

entomopatogen mikroorganizmlar

Ushbu omillar biologik kurash usullarini qo'llashda muhim ahamiyatga ega. Kuzgi tunlam yuqori moslashuvchanlikka ega bo'lgan, ko'p xo'jalikli va xavfli zararkunanda hisoblanadi. Uning bioekologik xususiyatlarini chuqur o'rganish samarali kurash choralarini ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, uning tun payti faolligi, tuproqda yashashi va tez ko'payishi unga qarshi kurashni murakkablashtiradi. Shu sababli integratsiyalashgan himoya tizimlarida biologik usullarni qo'llash eng maqbul yo'nalishlardan biri hisoblanadi.

Bugungi kunda qishloq xo'jaligi ekinlari zararkunandalariga qarshi issiqqonli hayvonlar va atrof – muhitga salbiy ta'siri kam bo'lgan yangi himoya vositalarini ishlab chiqish va qo'llash dolzarb masalalardan biridir. Ayniqsa, entomopatogen mikroorganizmlar asosida yaratilayotgan preparatlar ustida tadqiqotlar olib borish istiqbolli yo'nalishlardan hisoblanadi. Respublikamiz sharoitida sabzavot ekinlari zararkunandalariga qarshi biologik usulda kurash olib borish yo'nalishida bizdan oldin

olib bordik (1-jadval).

1-Jadval

Kuzgi tunlamga qarsgi biologik preparat “Bioslip BT” preparatini biologik samaradorligi

№

Variant preparat

Me’yor (кг/ga)

1-kun (dona/m²)

3 -kun

7 -kun

14 -kun

21 -kun

3 -kun (%)

7 -kun (%)

14 -kun (%)

21 -kun (%)

1

Nazorat

-

25

-

-

-

2

Bioslip BT

1,0

18

12

5

5

6

57,1

78,1

85,7

84,2

3

Bioslip BT

1,5

15

87,5

91,4

89,5

Laboratoriya sharoitida kuzgi tunlamiga qarshi o'tkazilgan tadqiqotlarimiz natijalarining ko'rsatishicha Bioslip BT preparati 1,0 kg/ga sarf miqdorida qo'llanilganda dori sepilgandan keyin 3-hisob kunida biologik samaradorlik 57,1 % ni, 7-hisob kunida 78,1 % ni va 14-hisob kunida nazoratga nisbatan 85,7 % ni tashkil qildi. Bioslip BT preparati 1,5 kg/ga sarf miqdorida qo'llanilgan variantda esa biopreparat purkalgandan keyin uchinchi hisob kuniga kelib biologik samaradorlik nazoratga nisbatan 67,9 % ga, 7-hisob kunida esa 87,5 % ga va 14-hisob kunida 91,4 % gacha yetishi kuzatildi.

XULOSA

Mazkur tadqiqotda pomidor ekinida kuzgi tunlamga qarshi Bioslip BT biologik preparatining samaradorligi 3 marotaba takrorlangan dala tajribalari asosida baholandi. Olingan natijalar preparatning zararkunandaga qarshi ta'siri vaqt o'tishi bilan ortib borishini yaqqol ko'rsatdi. Bioslip BT preparati 1,0 kg/ga me'yorda qo'llanilganda 85,7 %, 1,5 kg/ga me'yorda esa 91,4% biologik samaradorlikni erishilgan. Bu esa preparatning pomidor ekinlarida kuzgi tunlamga qarshi yuqori samaradorlikka ega ekanligini tasdiqlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

Xo'jayev Sh.T. Umumiy va qishloq xo'jalik entomologiyasi hamda uyg'unlashgan himoya qilish tizimining asoslari. – Toshkent, 2019. – B 91-94.

Tashnulatov U.B. Pomidor ekinida kuzgi tunlam tuxumlarga qarshi (Trichogramma

<https://arxiv.uz/>